

Kuidas «Uues Elus» kolhoositeed alustati...

Väike-Maarja alevikus, päris bussijaama lähedal seisab endine kihelkonnakooli hoone. Mõned aastad tagasi oli selles majas tulekahju. Nüüd ei tunneks tol last luitunud madalat hoonet enam ära — kõik lõhnab värskest puidust ja lakist. Kolhoos ehitas maja uuesti üles ja nüüd juba enam-vähem sellisena, nagu ta kunagi oli. Siin avatakse kohalik muuseum. Hulk materjali on aastate jooksul kogunenud (E. Leppiku uurimused), muist kogutud viimasel ajal. Muuseumitöötajad, endised koolmeistrid Ellen Moisa ja Ene Ruubel (lisaks neile on ametis veel restauraator ja kaks öövalvurit) on kolhoosi palgal. Hulga kunagiste kolhoosnike mälestusi kogusid need naised suvel mööda küläsid käies. Kui inimesed kord kaovad, jäävad makilindile elavaks nende häälde.

On koostatud skeem, kust selgelt näha, kuidas 17 algusaajast piisikese kolhoosist kujunes suur Väike-Maarja kolhoos. Esimene 17-st oli 1948. aasta aprillis moodustatud «Uus Elu». Järgmisel, 1949. aasta kevadel algas nn. massiline kollektiviseerimine, peaaegu igas külas tehti oma kolhoos.

«Uus Elu», Porkuni, «Kevad», «Tee Tõusule», «Oktoobri Võit», «Kiir», «Edu», «Energia», «Ühine Jõud», «Ebare», Uguri, «Vambola», «Punane Liiv» (Raekülas olnud tõesti rebaseliivane põld), «Õitseng», «Õigus», Käru ja «Võimas». 1950.—1951. aastaks oli ühinemiste tulemusel jäänud seitse kolhoosi: «Uus Elu», «Oktoobri Võit», «Kiir», «Vambola», «Õigus» ja Lenini-nimeline.

Oktoobrist 1967 tuli «Kiire» kolhoosi esimeheks Boris Gavrinski. Viimastena tulid juurde 1976. aastal Pandivere kolhoos ja 1981. aastal Käru. Viimane kant oli käinud ühe majandi käest teise kätte ja jäänud lõpuks juba tõeliseks ääremaaks. Ometi oli seal kandis tugev kolhoos, mis kandis nime «Võit» ja mida 15 aastat juhtis edukalt Voldeemar Sepp.

Kõige esimene kolhoos oli Aburis. Selle tollal nii otsustava sammu astunud üheksa peret. Miks mindi kolhoosi? Vale oleks selline järeldus, nagu pikka aega on tehtud. Kolhoositeest ei osatud ega saadudki erilist õnne oodata. Ei olnud lihtsalt teist võimalust. Aeg oli karm, ärev, tulevik teadmata. Maksud olid

Väike-Maarja kolhoos on üle Eesti tuntud majand. Vaevalt, et praegu enam kellelegi eriti tihti meelde tulevad need aastad, millal siinmail kirjutati esimest korda sõna «kolhoos». Missugune oli see aeg, missugusena on jäänud inimeste meelde ja hinge?

Anti laenu, ehitasime maja. Senikaua kui ehitasime, elasime küünis. 45. või 46. aastal said meist uusmaasaajad.»

Helmi Rohtmets: «Saime ainult maa, mehe ema andis hobuse, siis lehma. Maa oli söötis, üks hobune ei jaksanud künda. Käisime Jaaguril vilja sidumas, siis saime hobuseid kündma.

Kolhoosi läksime 49. aastal. Selleks ajaks oli meil mõndagi juba olemas. Suured talud olid, jah, juba aasta tagasi läinud. Meie sellest ei teadnudki. Neli peret küüditati siitki ära. Inimesed kaebasid üksteise peale.»

(Muuseumitöötaja Ene Ruubel: «Paljud talud olid eelnevate maksudega nii ära kurnatud, et teab mida kolhoosi anda ei olnudki. Andma pidi hobused, lehma, viljaseemne, põllutööriistad — kogu vara. Väikesi erinevusi kolhooside vahel siin oli...»)

Helmi Rohtmets: «Algul olin põllutööl, on mees kahe hobusega kündmine. Kolm aastat olin seatalitaja. Sigalast ei saanud kuidagi koju, vahepeal tõi mees söögi järele. Sõnniku vedasin käsitsi, seasöögi ka käe otsas. Kui pildistaja tuli, siis tegi pildi ikka nii, et põrsas süles, nii ei tahtnud, et seasöögiämbrid mõlema käe otsas.»

Kuidas nad elasid, kas ära elada oli tollal raske?

Helmi Rohtmets: «Elasime ära ja nalga ei surnud. Meil oli ju maa, 0,6 hektarit nagu praegugi, lehma võis pidada. Siga, kanu ka, sellest elasimegi. Tasu normipäeva eest oli nii tilluke, et ei ole õieti meelski.»

Aleksander Rohtmetsast sai MTJ-i masinamees-traktorist. Traktorist oli tollal tähtis kuju ja neid oli ka vähe. 60 meest käinud Kütis kursustel, aga pärast jaotatud teised laiali. Vahel käinud Aleksander Rohtmets läbi 11 kolhoosi, leivakott ja naine kaasas. Naine olnud nimelt haakija. Aja jooksul on mees töötanud mitut marki traktoritega. Viis korda on osa võtnud

künnivõistlustest, kolmed olid Vinnis, kahed siinsamas Aburis. Ühe korra on ka korraldaja rollis olnud. Tööl käinud ta 1983. aastani, seega üle 30 aasta.

Helmi Rohtmets: Me olime ju noored ja töö edenes nagu iseenesest käes.»

Aleksander Rohtmets: «Uuest Elust» sai kõva kolhoos. On mees, et «Oktoobri Võidus» räägiti nii: näe — ükski kolhoosnik palka ei saa, aga nalga pole ka keegi veel surnud. Meil «Uues Elus» jätkus inimesi. Mujal oli neid väheseks jäänud. Hiljem hakkas linn noori tõmbama.»

Rohtmetsadel on kolm poega: Mihkel, Mart ja Tõnu. Mihkel õppinud Tallinnas autokoolis, Mart ja Tõnu Väike-Maarja kutsekoolis. Mihkel töötab autojuhina ja ta naine Reet traktoristina Väike-Maarja kolhoosis, Mart ja Tõnu on Vinni sovhoosi Viru-Jaagupi osakonnas traktoristid.

Minia Reedaga sain kõnelda. Reet Rohtmets on ka kõva traktorist. Naistraktoriste on ju vähe, see töö on raske. Aga Reet Rohtmets on ilmselt samast puust, mis äi ja ämm. Elab nende pere Ärnal, oma majas. Peetakse loomi ja tööpäevad kestavad suvel varavalgest hilisõhtuni. Tütar läinud aga õppima Tallinna Kergetööstustehnikumi. «Eks ta näe, kui palju mul maal tööd on,» arvab Reet.

Kuidas kolhoosis elatakse, küsin. Jõukalt elatakse. Auto on igal teisel perel ja ostaathtajad jätkuks veelgi. Ka oma maja on paljudel, alevikorterist tahavad mitmed ära. Paljud plaanivad ise maja ehitada, paljud on ehitanud. Elatakse hästi, aga töödki tuleb kõvasti teha. arvab Reet Rohtmets kõige lõpuks.

Kevadel, aprillis, saab Väike-Maarja kolhoos 40 aastat vanaks. Ajalugu algas aga siitsamast Aburist, kunagisest «Uue Elu» kolhoosist.

suured, teenija pidamine tähendanuks Siberi sõitu. Palju leidus tol ajal inimesi, kes teiste peale kaebasid. Pered, kes 1948. aastal Aburis kolhoosi läksid, olid enamasti jõukad.

Täna kõneleme Aleksander ja Helmi Rohtmetsaga. Nemad astusid kolhoosi 1949. aasta kevadel, n.-ö. suures ringis.

Aleksander Rohtmets oli «Uue Elu» esimees 1950. aasta oktoobrist kuni 1951. aasta maini. 1950. a. detsembris tuli «Uuele Elule» juurde Porkuni kolhoos.

Aleksander ja Helmi Rohtmetsa mälestusi.

Aleksander Rohtmets: «Varem meil talu polnud. 1941. aastal saime maad. Sakslaste ajal võeti see ära. 1944. aastal tulime siia, tühjaksjäänud talu. Maja oli ära lagunenu.



□ Aleksander ja Helmi Rohtmets ning minia Reet (paremal).

Enno KAPSTASE foto